

Людмила Романовська

кандидатка юридичних наук,
директорка та директорка з науково-дослідної роботи
ТОВ “Незалежні фахові експертизи”
(Київ, Україна)
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-6306-6936>
412rla@gmail.com

УДК 347.1

НЕЗАЛЕЖНА ФАХОВА ЕКСПЕРТИЗА ЯК ІНСТИТУЦІОНАЛІЗОВАНИЙ МЕХАНІЗМ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ

АНОТАЦІЯ. У статті обґрунтовується доктринальне підґрунтя інституціоналізації незалежної фахової експертизи як превентивного механізму правозастосування. Незалежна фахова експертиза розглядається як форма оцінки відповідності, що здійснюється на засадах незалежності, об'єктивності та фахової компетентності й має процедурно визначений характер. Визначено її правові характеристики: договірну основу, процесуальну впорядкованість, доказову та превентивну спрямованість, правову визначеність результатів і професійну автономність експерта.

Функції незалежної фахової експертизи включають превентивне забезпечення законності, формування об'єктивної правової оцінки, підтримку прийняття обґрунтованих управлінських і господарських рішень, а також мінімізацію правових ризиків. Експертні висновки застосовуються у сфері господарської діяльності, публічних закупівель та інших правовідносинах, що потребують оцінки відповідності правових або договірних норм.

Підґрунтям дослідження є узагальнення практики організації та проведення незалежної фахової експертизи, сформованої в діяльності ТОВ “Незалежні фахові експертизи”, яка відрізняється логічно вибудованою та узгодженою з чинним законодавством України моделлю інституційного функціонування цього виду експертної діяльності. Незалежна фахова експертиза розглядається як авторська концептуальна розробка, спрямована на формування превентивного інструменту механізму правозастосування.

Метою публікації є обґрунтування доктринального підґрунтя інституціоналізації незалежної фахової експертизи як складової механізму правозастосування та визначення її потенціалу для розвитку правового регулювання.

Об'єктом дослідження є правовідносини, що виникають у процесі організації та проведення незалежної фахової експертизи. Предметом – чинне позитивне право, інституційний статус експертизи, процедури залучення експертів, її функції та правові характеристики.

За результатами науково-прикладного аналізу сформульовано положення, що визначають сферу та призначення незалежної фахової експертизи, її нормативно-правову основу, понятійний апарат, принципи діяльності, критерії оцінювання фахової компетентності, права та обов'язки експерта, етапи проведення експертизи та юридичну природу експертного

висновку як її результату, що в сукупності формує науково-правове підґрунтя нового інституціоналізованого механізму правозастосування.

Ключові слова: незалежна фахова експертиза; оцінка відповідності; орган з інспектування; фаховий експерт; фахова кваліфікація; принципи, функції; експертний висновок; міжнародні стандарти ISO; превентивний інструмент; правозастосування.

У сучасних умовах зростає значення превентивних інструментів забезпечення законності та стабільності цивільних і господарських правовідносин. Їх призначення полягає в упередженні або вирішенні правових проблем на ранніх стадіях виникнення відповідних правовідносин, зокрема у досудовому й позасудовому порядку, що сприяє мінімізації правових та економічних ризиків. Застосування таких інструментів ґрунтується на використанні спеціалізованих правничих та спеціальних знань і передбачає незалежність та об'єктивність установа фактичних обставин і їх правових наслідків. Одним із таких превентивних механізмів виступає незалежна фахова експертиза¹.

Підґрунтям осмислення правової природи незалежної фахової експертизи є узагальнення практики її організації та проведення, сформованої в діяльності ТОВ “Незалежні фахові експертизи”² (далі – ТОВ “НФЕ”), що відображає логічно вибудовану та узгоджену з чинним законодавством України модель здійснення цього виду експертної діяльності. Дослідження зазначеного практичного феномену здійснено з урахуванням локальних нормативних актів, які регламентують процедури організації експертизи та визначають її інституційні й методологічні засади.

У зв'язку з цим постає потреба в науково-прикладному осмисленні та систематизації положень, що характеризують правову природу незалежної фахової експертизи, її інституційні та функціональні ознаки, а також визначають її місце в механізмі правозастосування.

Мета публікації: 1) обґрунтування доктринального підґрунтя інституціоналізації незалежної фахової експертизи як складової механізму правозастосування та визначення її потенціалу для розвитку правового регулювання; 2) виокремлення ключових положень, що визначають сферу здійснення й призначення незалежної фахової експертизи, її нормативно-правову основу, понятійний апарат, принципи діяльності, критерії оцінювання фахової компетентності експерта, його права та обов'язки, етапи проведення експертизи та юридичну природу експертного висновку; 3) визначення концепту-

¹ Л Романовська, ‘Незалежна фахова експертиза як інструмент превентивного забезпечення законності договірних відносин’, *Судова експертиза: європейська інтеграція та цифрова трансформація: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, Кишинів, Київ, Одеса, 5 листопада 2025 р.): тези доповідей* (Растр 7 2025) 341–346.

² Товариство з обмеженою відповідальністю “Незалежні фахові експертизи” (скорочена назва: ТОВ “НФЕ”) Офіційний сайт: <https://nfe.org.ua>.

альних засад функціонування цього напрямку експертної діяльності та його місця в механізмі правозастосування.

Аналіз наукових публікацій свідчить, що у вітчизняній доктрині найбільш ґрунтовно дослідженим є інститут судової експертизи. У працях переважно зосереджується увага на доказовому значенні висновків, процесуальних особливостях призначення та проведення експертизи, а також на проблемних питаннях формування й оцінки експертного висновку. Зокрема, ці аспекти висвітлювали В. Абрамова³, О. Баулін⁴, А. Гнатюк⁵, М. Дементьєв⁶, І. Завдов'єва⁷, М. Климчук⁸, А. Лазаренко⁹, В. Осмолян¹⁰, С. Романів¹¹, О. Пугаченко¹² та ін.

Спостерігається наукова дискусія щодо особливостей правової природи висновку експерта з питань права (експерта в галузі права) та процесуальних наслідків його використання у цивільному та господарському судочинстві. Питання правової моделі цього явища досліджували, зокрема І. Балюк¹³, М. Гетманцев¹⁴, О. Дроздов¹⁵, С. Дяченко¹⁶, О. Кармаза¹⁷, В. Корнієнко¹⁸,

³ В Абрамова, 'Експертні помилки: сутність, генезис, шляхи подолання' (дис канд юрид наук, 2011) 259.

⁴ О Баулін, В Шевчук, 'Використання можливостей експертизи сторонами кримінального провадження під час доказування на стадії досудового розслідування' [2017] 62 Криміналістична і судова експертиза 100–108.

⁵ А Гнатюк, 'Експертний висновок: як дотриматися засади змагальності?' [2021] 3 Полтавський правовий часопис 24–35.

⁶ М Дементьєв, 'Внутрішні переконання та форми висновків експертів' [2022] 29(4) Теорія та практика судової експертизи і криміналістики 149–159 <https://doi.org/10.32353/khrife.4.2022.08>.

⁷ І Завдов'єва, В Горбенко, О Дяченко, Н Черкашина, 'Помилка та її значення в судово-експертній діяльності' [2018] 30(2) Криміналістичний вісник 31–39.

⁸ М Климчук, С Марко, 'Інформаційна цінність висновку експерта, як джерела доказів у кримінальній справі' [2011] 3–4(31) Правова інформатика 81–88.

⁹ А Лазаренко, 'Відмежування завідомо неправдивого висновку експерта від експертної помилки' [2023] 8 Юридичний науковий електронний журнал 422–424 <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-8/98>.

¹⁰ В Осмолян, І Гаюр, О Домбровська, 'Оцінка судом наукової обґрунтованості та достовірності висновку експерта під час розгляду справ, віднесених законом до юрисдикції господарського суду, та трудових спорів' [2022] 1 Європейські перспективи 157–164.

¹¹ С Романів, І Голяш, 'Основні напрями вдосконалення правового регулювання судово-економічної експертизи в Україні' [2017] 10 Економіка і суспільство 798–802.

¹² О Пугаченко, С Косенко, М Бабій, 'Організація проведення судових експертиз та експертних досліджень з економічних питань' [2021] 6 Центральний науковий вісник. Економічні науки 115–130.

¹³ І Балюк, О Намясенко, О Щербакова, 'Участь експерта з питань права в господарському процесі як додаткова гарантія належного вирішення спору', *Судова влада в системі стримувань та противаг демократичного суспільства: компаративна теорія і практика: матер. Всеукр. науково-практ. конф. (15 січня 2021 р.)* (Ф Шульженко та ін. (ред. кол.), Юрінком Інтер 2021) 162–165.

¹⁴ М Гетманцев, 'Правова природа висновку експерта в галузі права' [2018] 6 Підприємництво, господарство і право 333–337.

¹⁵ О Дроздов, Є Григоренко, О Передерій, А Стебелев, 'Переваги та особливості застосування висновків експерта в галузі права' (Закон і бізнес, 01.05–14.05.2021) <<https://radako.com.ua/perevagy-ta-osoblyvosti-zastosuvannya-vysnovkiv-eksperta-v-galuzi-prava>> (дата звернення 01.03.2026).

¹⁶ С Дяченко, С Корнійчук, 'Експерт з питань права в господарському судовому процесі' [2022] 46 Правова держава 69–78.

¹⁷ О Кармаза, 'Експерт у галузі права в судовому процесі: теорія та судова практика' [2019] 5 Право і суспільство 89–94 <https://doi.org/10.32842/2078-3736-2019-5-1-14>.

¹⁸ В Корнієнко, 'Висновок правової експертизи: теоретико-правові аспекти' [2020] 7 Теорія держави і права 265–269.

Н. Коротка¹⁹, В. Кройтор²⁰, Ю. Рябченко²¹, О. Старченко²², С. Черноп'ятов²³, А. Штефан²⁴, С. Щербак²⁵ та ін.

Проблематика оцінки відповідності у формі незалежної фахової експертизи як превентивного інструменту забезпечення законності та перспектив розвитку цього напрямку експертної діяльності в Україні лише починає формуватися в науковому дискурсі та відображена у працях окремих дослідників, зокрема О. Зайця²⁶, О. Крилової²⁷, Л. Романовської²⁸.

Незважаючи на наявність ґрунтовних досліджень у сфері судової експертизи та застосування спеціальних знань у правозастосуванні, проблематика інституціоналізації незалежної фахової експертизи як самостійного правового інституту превентивної спрямованості, що передбачає використання спеціалізованих правничих та/або спеціальних знань, досі не отримала належного системного висвітлення.

Незалежна фахова експертиза в ТОВ “НФЕ” здійснюється у сферах науково-правничої експертизи, науково-економічної експертизи, науково-технічної експертизи та комплексної наукової експертизи. Професійна спрямованість експертизи визначається потребами замовника у спеціалізованих правничих та/або спеціальних знаннях. Метою незалежної фахової експертизи є сприяння юридичним і фізичним особам у реалізації їхніх прав і законних інтересів у практичній площині в межах правового поля. Така мета досягається шляхом обґрунтування відповідності причинно-наслідкових зв'язків щодо подій, які вже відбулися, їх правової оцінки та можливих наслідків, а також через створення умов для наукового співробітництва носіїв спеціалізованих правничих і спеціальних знань та реалізації їхньої про-

¹⁹ Н. Коротка, ‘Цивільно-правовий статус експерта з питань права та його висновок у галузі права як засіб доказування у цивільному процесі’ [2018] 53(1) Науковий вісник Ужгородського національного університету 97–100.

²⁰ В. Кройтор, ‘Експерт з питань права в цивільному судочинстві’, *Проблеми цивільного права та процесу: тези доп. учасників наук.-практ. конф., присвяч. світлій пам'яті О. А. Пушкіна (м. Харків, 24 трав. 2019 р.)* (ХНУВС, 2019) 110–114.

²¹ Ю. Рябченко, ‘Цивільний процесуальний статус експерта з питань права: питання вдосконалення правового регулювання’ [2017] 11 Правова просвіта <http://www.pravo.nayka.com.ua/pdf/11_2017/5.pdf> (дата звернення 01.03.2026).

²² О. Старченко, ‘Проблемні питання процесуального статусу експерта з питань права’ [2019] 8 Підприємство, господарство і право 26–29.

²³ С. Черноп'ятов, ‘Деякі проблеми позитивного національного правового регулювання участі експерта з питань права у цивільних судових процесах’ [2017] 6(1) Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції 88–91.

²⁴ А. Штефан, ‘Висновок експерта у цивільному судочинстві’ [2018] 2 Теорія і практика інтелектуальної власності 16–28.

²⁵ С. Щербак, Б. Сергієнко, ‘Правове становище експерта з питань права в цивільному процесі України’ [2018] 13 Правові горизонти 29–32.

²⁶ О. Заєць, ‘Основні аспекти інтеграції фахової експертизи в правовий простір для прийняття державних рішень’ [2025] 3(76) Наукові праці Київського авіаційного інституту. Серія: Юридичний вісник “Повітряне і космічне право” 59–68 <https://doi.org/10.18372/2307-9061.76.20520>.

²⁷ О. Крилова, ‘Оцінка відповідності (незалежна фахова експертиза) та судова експертиза: комплементарність чи альтернативність’, *Судова експертиза: європейська інтеграція та цифрова трансформація: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, Кишинів, Київ, Одеса, 5 листопада 2025 р.): тези доповідей* (Растр, 2025) 196–200.

²⁸ Романовська (н 1) 341–346.

фесійної майстерності під час виконання завдання замовника експертизи (п. 1.3. Порядку організації та проведення оцінки відповідності (незалежної фахової експертизи), далі – Порядок²⁹).

Нормативну основу діяльності ТОВ “НФЕ” становлять: Статут товариства³⁰; локальні нормативні акти, що є власною авторською розробкою та регламентують внутрішні процедури організації й проведення експертизи³¹, міжнародні та національні стандарти³², впроваджені в діяльність товариства, відповідно до вимог яких воно акредитоване³³ та сертифіковане³⁴ у встановленому порядку.

Організація та проведення незалежної фахової експертизи здійснюються відповідно до Порядку організації та проведення оцінки відповідності (незалежної фахової експертизи) в ТОВ “НФЕ”); Методичних рекомендацій щодо проведення оцінки відповідності (незалежної фахової експертизи) в ТОВ “НФЕ”³⁵; Технічних умов, розроблених для кожного виду та предмета експертизи (наприклад, ТУ У 74.9–43530289–002:2025 “Науково-правнича експертиза оцінки відповідності істотної зміни обставин, яку сторони не могли передбачити при укладанні договору”³⁶); Технологічних карток, розроблених для кожного виду, предмета та категорії експертизи (звичайна, нескладна, складна, термінова), зокрема Технологічна картка № 01-5.1/26-002 від 01.01.2026 тривалості проведення науково-правничої експертизи оцін-

²⁹ Порядок організації та проведення оцінки відповідності (незалежної фахової експертизи) в ТОВ “НФЕ” (редакція 6): Наказ ТОВ “НФЕ” № 01-6.1/24-019 від 31.12.2024.

³⁰ Статут ТОВ “НФЕ” (нова редакція): затв. рішенням єдиного учасника № 01-2/24-002 від 30.12.2024.

³¹ Науково-методичні рекомендації з питань проведення оцінки відповідності (незалежної фахової експертизи) в ТОВ “НФЕ” (редакція 4): Наказ ТОВ “НФЕ” № 01-6.1/24-019 від 31.12.2024; Положення про фахового експерта оцінки відповідності (незалежної фахової експертизи) в ТОВ “НФЕ” (редакція 4): Наказ ТОВ “НФЕ” № 016.1/24023 від 31.12.2024.

³² ДСТУ EN ISO/IEC 17020:2019. Оцінка відповідності. Вимоги до роботи різних типів органів з інспектування (EN ISO/IEC 17020:2012, IDT; ISO/IEC 17020:2012, IDT) <https://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=89192> (дата звернення 01.03.2026); ДСТУ ISO 9001:2015. Системи управління якістю. Вимоги (ISO 9001:2015, IDT) <https://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=64013> (дата звернення 01.03.2026); ДСТУ ISO 37001:2018. Системи управління щодо протидії корупції. Вимоги та настанова щодо застосування (ISO 37001:2016, IDT) <https://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=81667> (дата звернення 01.03.2026); ДСТУ ISO/IEC 27001:2023 Інформаційна безпека, кібербезпека та захист конфіденційності. Системи керування інформаційною безпекою. Вимоги (ISO/IEC 27001:2022, IDT) <https://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=104398> (дата звернення 01.03.2026).

³³ Національне агентство з акредитації України. Атестат про акредитацію № 70581, тип А від 29.10.2024, дійсний до 28 жовтня 2029 р. (підтверджено відповідність вимогам ДСТУ EN ISO/IEC 17020:2019) <<https://naau.org.ua/3-reiestr-akreditovanih-oov>> (дата звернення 01.03.2026).

³⁴ Quality Austria-Polska Sp. Z o.o (Австрія). Сертифікат № Q-27525/0 від 31.01.2025, дійсний до 07.02.2028 (підтверджено відповідність вимогам ISO 9001:2015) <<http://www.qualityaustria.com/en/cert>> (дата звернення 01.03.2026); Quality Austria-Polska Sp. Z o.o (Австрія). Сертифікат № ABMS-00031/0 від 31.01.2025, дійсний до 07.02.2028 (підтверджено відповідність вимогам ISO 37001:2016) <<http://www.qualityaustria.com/en/cert>> (дата звернення 01.03.2026); ТОВ “ІМПЕРІУМ СЕРТИФІК” (Україна). Сертифікат D35 № 0423-0004.57 від 06.03.2025, дійсний до 25.04.2026 (підтверджено відповідність вимогам ДСТУ ISO/IEC 27001:2015) <https://imcert.ua/ua/certification_register> (дата звернення 01.03.2026).

³⁵ Науково-методичні рекомендації з питань проведення оцінки відповідності (н 31).

³⁶ Науково-правнича експертиза оцінки відповідності (незалежної фахової експертизи) істотної зміни обставин, яку сторони не могли передбачити при укладанні договору ТУ У 74.9 – 43530289 – 002:2025: Наказ ТОВ “НФЕ” № 01-6.1/25-001 від 02.01.2025, перевірено та зареєстровано ДП “КІЇВОБЛСТАН-ДАРТМЕТРОЛОГІЯ” обліковий № 02568087/0295 від 27.01.2025.

ки відповідності (незалежної фахової експертизи) істотної зміни обставин, яку не могли передбачити при укладанні договору; категорія: звичайна (ЗВ) 5/40; чинна: з 01 січня 2026 р. по 31 грудня 2026 р. (ТК2(1) № 01-5.1/26-002 від 01.01.2026)³⁷.

Незалежна фахова експертиза визначається як процес доведення відповідності (всебічності, повноти та об'єктивності) обставин виникнення та розвитку правовідносин у різних сферах діяльності, повідомлених замовником експертизи та таких, що стали підставою для його звернення до організатора експертизи. Зазначені обставини досліджуються фаховими експертами у складі не менше трьох осіб відповідно до поставленого завдання із застосуванням спеціалізованих правничих та/або інших спеціальних знань, якими вони володіють у межах своєї наукової спеціальності та наукової спеціалізації. За результатами спільного дослідження експерти формулюють висновки та надають їх обґрунтування, отримані шляхом застосування науково-дослідних процедур, у формі експертного висновку (пп. 3 п. 1.5 Порядку).

Послуга з проведення незалежної фахової експертизи надається на підставі договору про надання послуг, який укладається між замовником експертизи та організатором експертизи. Зазначений договір є правовою підставою для організації та проведення незалежної фахової експертизи (п. 2.3 Порядку).

Незалежна фахова експертиза у сфері науково-правничої експертизи здійснюється колегіально – фаховими експертами у складі не менше трьох осіб, які мають науковий ступінь доктора або кандидата юридичних наук. Дослідження проводиться із застосуванням спеціалізованих правничих знань за відповідною науковою спеціальністю та спеціалізацією, співвідносними з предметом експертизи. Така діяльність спрямована на формування узгодженого, науково обґрунтованого висновку щодо завдання, поставленого замовником експертизи (пп. 1–5 п. 1.6 Порядку).

Незалежна фахова експертиза у сфері науково-економічної експертизи здійснюється колегіально – фаховими експертами у складі не менше трьох осіб, які мають науковий ступінь доктора або кандидата економічних наук, що відповідає предмету експертизи. Дослідження проводиться із застосуванням спеціальних знань за відповідною науковою спеціальністю та спеціалізацією, співвідносними з предметом експертизи. Така діяльність спрямована на формування узгодженого, науково обґрунтованого висновку щодо завдання, поставленого замовником експертизи (пп. 10 п. 1.6 Порядку).

³⁷ Технологічна картка нормативів тривалості проведення науково-правничої експертизи з оцінки відповідності (незалежної фахової експертизи) ТК2(1) № 01-5.1/26-002 від 01.01.2026: Затверджено директором з науково-дослідної роботи ТОВ “НФЕ” 01.01.2026.

Незалежна фахова експертиза у сфері науково-технічної експертизи здійснюється колегіально – фаховими експертами у складі не менше трьох осіб, які мають науковий ступінь доктора або кандидата технічних наук, що відповідає предмету експертизи. Дослідження проводиться із застосуванням спеціальних знань за відповідною науковою спеціальністю та спеціалізацією, співвідносними з предметом експертизи. Така діяльність спрямована на формування узгодженого, науково обґрунтованого висновку щодо завдання, поставленого замовником експертизи (пп. 11 п. 1.6 Порядку).

Незалежна фахова експертиза у сфері комплексної наукової експертизи здійснюється колегіально – фаховими експертами у складі не менше трьох осіб, які мають науковий ступінь доктора або кандидата наук, що відповідає предмету експертизи. Особливістю такої експертизи є міждисциплінарний характер дослідження, що передбачає поєднання спеціалізованих правничих та/або спеціальних знань у межах відповідних наукових спеціальностей і спеціалізацій, співвідносних із предметом експертизи. Така діяльність спрямована на формування узгодженого, науково обґрунтованого висновку щодо завдання, поставленого замовником експертизи (пп. 6–9 п. 1.6 вказаного Порядку).

Дефініція “*фаховий експерт*” визначена як особа, яка уповноважена наказом ТОВ “НФЕ” на виконання робіт з інспектування (оцінки відповідності / незалежної фахової експертизи) та включена до Паспорта ТОВ “НФЕ” – органу з інспектування відповідно до вимог ДСТУ EN ISO/IEC 17020:2019, як така, що підтвердила свою фахову кваліфікацію та фахову компетентність (п. 1.2 Положення про фахового експерта оцінки відповідності (незалежної фахової експертизи), далі – Положення³⁸, пп. 5 п. 1.5 Порядку).

Фахова кваліфікація у розумінні Положення – це наявність наукового ступеня доктора або кандидата наук за відповідною науковою спеціальністю у певній галузі науки, що підтверджується дипломом установленого зразка (п. 1.3 Положення).

Фахова компетентність у розумінні Положення – це здатність виконувати роботи з оцінки відповідності (незалежної фахової експертизи) за допомогою наукових методів і методик, а також відповідних засобів і прийомів дослідження. Вона передбачає встановлення обставин, що вже відбулися, та причинно-наслідкових зв’язків між ними і їх правовими наслідками, із застосуванням спеціалізованих правових та/або спеціальних знань, якими володіє фаховий експерт відповідно до своєї фахової кваліфікації (п. 1.4 Положення).

Виміром фахової компетентності є сукупність показників, що включають: *стаж роботи після здобуття наукового ступеня* доктора або кандидата наук на посадах, пов’язаних із науковою, науково-технічною діяльністю

³⁸ Положення про фахового експерта оцінки відповідності (н 31).

або проведенням наукових експертиз (не менше 2 років); *досвід участі у проведенні наукових експертиз із застосуванням спеціалізованих правничих та/або спеціальних знань* (не менше 2 у календарному році, співвідносних зі сферою наукової спеціальності); *наявність наукових публікацій, монографій, підручників, збірників наукових праць або наукових довідників* (не менше 2 у календарному році, відповідних сфері спеціальності); *опубліковані тези в матеріалах науково-практичних конференцій та круглих столів* (не менше 2 у календарному році, що відповідають сфері спеціальності); *підвищення фахової кваліфікації на заходах, що відповідають науковій спеціальності або сфері проведення наукових експертиз* (не менше 1 у календарному році). Кожен показник підтверджується відповідним документом (п. 1.5 Положення).

За результатами щорічного підтвердження та актуалізації фахової компетентності наказом ТОВ “НФЕ” фаховий експерт уповноважується на виконання робіт протягом поточного періоду у сфері акредитації, визначеній у паспорті акредитації відповідно до вимог ДСТУ EN ISO/IEC 17020:2019 (п. 1.7 Положення).

Замовник незалежної фахової експертизи – фізична або юридична особа, яка звернулася з питанням щодо проведення експертизи стосовно обставин, що стали підставою для звернення та спричинили замовлення. Умови правовідносин між замовником і ТОВ “НФЕ” регламентуються договором про надання послуг (пп. 1 п. 1.5 Порядку).

Організатор незалежної фахової експертизи – ТОВ “НФЕ”, яке має для цього: Статутні повноваження на здійснення діяльності з організації та проведення експертизи; Контрольовані умови, створені та акредитовані й сертифіковані відповідно до вимог міжнародних та національних стандартів; Добровільне страхування професійної відповідальності на випадок заподіяння шкоди третім особам результатом проведеної експертизи (пп. 2 п. 1.5 Порядку).

Принципи незалежної фахової експертизи: *верховенство права* – виконання експертизи здійснюється з дотриманням закону, поваги до прав замовників та юридичних норм; *законність* – експертиза проводиться відповідно до законодавства, статутного предмета діяльності, вимог міжнародних і національних стандартів, а також умов договору між замовником і організатором експертизи; *незалежність* – фаховий експерт бере участь у проведенні експертизи за власним бажанням, не перебуває у залежності від замовника чи інших осіб, пов’язаних із обставинами звернення, та використовує методи і методики дослідження на власний розсуд, ґрунтуючись на фаховій компетентності та досвіді. ТОВ “НФЕ” забезпечує умови, за яких на результати експертизи не впливають сторонні фактори, окрім юридично чи технічно обґрунтованих; *неупередженість* – виключається будь-який вплив на результати експертизи з боку організатора чи самих експертів;

всебічність, повнота та об'єктивність – експертиза передбачає: з'ясування всіх обставин, що підлягають встановленню (всебічність), висвітлення їх у реальній дійсності (повнота), оцінку факторів, що позитивно чи негативно впливають на обставини, без суб'єктивізму чи впливу учасників (об'єктивність); *конфіденційність* – результати експертизи та інформація, отримана від замовника, є конфіденційними та не передаються третім особам без попередньої згоди замовника, за винятком випадків: передбачених законодавством України; якщо інформація вже є загальновідомою; якщо інформація стала відомою іншим особам у процесі дій замовника (наприклад, у переговорах чи матеріалах судової справи) (п. 1.8 Порядку).

Фаховий експерт у процесі проведення незалежної фахової експертизи має право: *застосовувати наукові методи та методики* дослідження, нормативно-правові акти, нормативні документи, наукові доктрини, довідкову літературу та інші джерела, а також визначати спосіб проведення експертизи в межах своєї компетентності; *вільно висловлювати особисту думку* з питань експертного дослідження; *вимагати додаткові матеріали, розрахунки та обґрунтування*, необхідні для підготовки об'єктивних експертних висновків; *використовувати зроблені висновки в наукових роботах та публікаціях*, як за особистим авторством, так і у співавторстві, у межах професійного внеску, без посилання на замовника та його документи, що використовувалися під час дослідження, із дотриманням конфіденційності результатів експертизи та отриманої від замовника інформації (п. 2.14 Порядку).

Фаховий експерт у процесі проведення незалежної фахової експертизи зобов'язаний: *здійснити експертизу особисто*, залишаючись відповідальним у повному обсязі за результати дослідження, передані ТОВ “НФЕ”; *виконати експертизу своєчасно, якісно та в повному обсязі* відповідно до завдання замовника; *дотримуватися науково-методичних рекомендацій* з проведення оцінки відповідності (незалежної фахової експертизи) в ТОВ “НФЕ”; *негайно повідомляти про обставини*, що перешкоджають належному виконанню договірних зобов'язань або проведенню дослідницьких процедур, директору ТОВ “НФЕ” або технічному фахівцю, який супроводжує групу експертів; *не перешкоджати* ТОВ “НФЕ” на вимогу замовника експертизи пред'являти документи, які підтверджують фахову кваліфікацію та фахову компетентність фахового експерта; *не розголошувати інформацію*, що містить матеріали незалежної фахової експертизи (п. 2.15 Порядку).

Види робіт та їх послідовність, що підлягають виконанню фаховими експертами в межах установлених строків під час проведення незалежної фахової експертизи за відповідною категорією (звичайна, нескладна, складна, термінова), визначаються технологічними картками. Такі технологічні картки розробляються науковим підрозділом щодо кожного отриманого замовлення з урахуванням його предмета дослідження та затверджуються

директором з науково-дослідної роботи або директором ТОВ “НФЕ” (п. 2.7 Порядку).

Фаховий експерт залучається до виконання робіт з оцінки відповідності (незалежної фахової експертизи) на підставі договору про надання послуг за умови, що його фахова кваліфікація та фахова компетентність відповідають предмету дослідження (п. 1.9 Положення, п. 2.12 Порядку).

Підставою для проведення незалежної фахової експертизи є наказ ТОВ “НФЕ” про призначення групи експертів для її проведення за відповідним замовленням замовника експертизи (п. 2.12 Порядку).

Відповідальність замовника експертизи – замовник несе відповідальність за достовірність наданих документів та інформації, що використовується для проведення незалежної фахової експертизи (п. 4.1.1 Порядку).

Відповідальність організатора експертизи – ТОВ “НФЕ” несе правову відповідальність перед замовником за належне виконання професійних обов’язків з організації та проведення незалежної фахової експертизи відповідно до умов укладеного договору про надання послуг (п. 4.1.3 Порядку).

Відповідальність фахового експерта – експерт незалежної фахової експертизи несе правову відповідальність за: несвоєчасне, неякісне або протиправне проведення експертизи; невиконання умов договору про надання послуг, укладеного з організатором експертизи. При підготовці висновку експерт враховує: достовірність обставин, підтверджених відповідними юридичними документами, на підставі яких обґрунтовуються результати; логічність і правильність експертного висновку (п. 4.1.2 Порядку).

Результатом проведення незалежної фахової експертизи є Експертний висновок, підготовлений у контрольованих умовах відповідно до вимог міжнародних і національних стандартів, зокрема: EN ISO/IEC 17020 (система управління органу з інспектування), ISO 9001 (система управління якістю), ISO 37001 (система управління щодо протидії корупції), ISO/IEC 27001 (система управління інформаційною безпекою), а також технічних умов ТОВ “НФЕ”. Експертний висновок оформлюється на офіційному бланку, підписується фаховими експертами, які його склали, нумерується, прошивається та опломбовується. На зворотному боці останнього аркуша документ засвідчується інспекторським грифом “Засвідчено” та скріплюється печаткою (п. 3.1 Порядку).

Ключові правові характеристики. На підставі аналізу практичної діяльності ТОВ “НФЕ” можна виокремити такі ключові правові характеристики незалежної фахової експертизи: *договірна основа* – організація та проведення експертизи здійснюється на підставі договору про надання послуг між замовником та організатором експертизи, а також між організатором і фаховим експертом; *процедурна форма* – експертиза проводиться наказом ТОВ “НФЕ” про створення групи експертів; залучаються лише ті експерти, які актуалізували свою компетентність і включені до паспорта органу оцінки

відповідності; види робіт і їх послідовність визначаються технологічною карткою; результат оформлюється у вигляді експертного висновку відповідно до встановлених вимог; *встановлення фактичних обставин* – експертний висновок як юридичний документ є результатом наукового дослідження, у якому доводиться відповідність обставин виникнення та розвитку правовідносин і їх наслідків, що стали підставою звернення замовника; *доказове значення* – результати експертизи забезпечують всебічність, повноту та об’єктивність оцінки, що надає їм юридичну цінність у правозастосуванні; *правова визначеність* – сприяє реалізації прав і законних інтересів юридичних і фізичних осіб у межах правового поля; *юридична значущість* – висновки можуть використовуватися для обґрунтованого прийняття рішень у правозастосуванні, адміністративних і корпоративних процедурах, підготовки правових позицій та документів; *позасудовий характер* – експертиза здійснюється поза межами судового процесу та застосовується у різних правових і організаційних процедурах; *професійна автономність експерта* – експерт приймає рішення самостійно на основі знань і компетенції, без впливу замовника чи сторонніх осіб; *добровільність проведення* – ініціюється за бажанням замовника та за згодою експерта; відсутній обов’язок проведення в кожному конкретному випадку; *нормативне підґрунтя* – організація та проведення експертизи відбувається відповідно до законодавства, внутрішніх положень ТОВ “НФЕ” та договорів, що регламентують права, обов’язки та процедури учасників процесу.

Функціональні характеристики. Аналіз правових характеристик незалежної фахової експертизи дає підстави стверджувати, що її правова природа зумовлена виконанням у поєднанні таких функцій, як:

Довідково-правова функція, яка полягає: у збиранні, систематизації та аналізі інформації про фактичні обставини, які стали підставою звернення замовника; у забезпеченні науково обґрунтованого документування причинно-наслідкових зв’язків у виникненні та розвитку правовідносин; спрямуванні на формування об’єктивного експертного висновку для подальшого використання у правозастосуванні, адміністративних або корпоративних процедурах.

Доказова функція, яка полягає у здійсненні через принципи всебічності, повноти та об’єктивності дослідження; висновки експертизи є належними доказами в різних правових та організаційних процедурах, окрім судових, та можуть слугувати підставою для прийняття рішень, та разом з цим, подання наукового висновку до суду в якості доказу об’єктивності обґрунтування позовних вимог вважається виваженим письмовим поясненням сторони (Постанова об’єднаної палати Касаційного господарського суду Верховного Суду від 03.11.2023 у справі № 918/686/21)³⁹.

³⁹ Постанова об’єднаної палати Касаційного господарського суду Верховного Суду від 03.11.2023 у справі № 918/686/21 <<https://reyestr.court.gov.ua/Review/115858927>> (дата звернення 01.03.2026).

Превентивна (профілактична) функція: спрямована на запобігання порушенню прав та інтересів замовника та третіх осіб шляхом надання об'єктивних, науково обґрунтованих висновків; підтримує правову визначеність і стабільність у сфері діяльності замовника.

Регулятивна функція: забезпечує застосування узгоджених процедур, норм і стандартів під час організації та проведення експертиз; установлює порядок взаємодії замовника, організатора та фахового експерта, визначає права, обов'язки та відповідальність учасників процесу.

Консультативна функція: спрямована на надання замовнику спеціалізованих правових та/або спеціальних знань для підтримки прийняття рішень у правовій, адміністративній або організаційній площині; забезпечує можливість наукового співробітництва та обмін професійним досвідом між фаховими експертами та замовником.

Інноваційна функція: полягає у створенні нових методологій, процедур і технологічних карток для проведення експертиз; вносить елементи науково-прикладного розвитку у сферу експертної діяльності та сприяє вдосконаленню практик оцінки відповідності.

Захисна функція: забезпечує конфіденційність інформації, що отримана від замовника; фахова автономність експерта та незалежність експертизи гарантують об'єктивність висновків і захист від неправомірного впливу.

Правничо-майстерна функція: спрямована на розвиток і вдосконалення правничих знань і професійної майстерності фахових експертів у процесі проведення незалежної фахової експертизи; забезпечує інтеграцію наукових підходів із практичною діяльністю, дозволяючи експертам застосовувати спеціалізовані правові знання для розв'язання конкретних завдань замовника; стимулює підвищення компетентності, дотримання професійних стандартів і впровадження інноваційних методик у правничу практику через аналіз та оцінку реальних правових ситуацій.

Гене́за інституціоналізації. Становлення незалежної фахової експертизи у формі оцінки відповідності відбулося не шляхом первинного нормативного конструювання, а внаслідок соціально-правової детермінованості відповідного явища. Її виникнення зумовлене потребами практики, які випередили формальне правове регулювання.

Починаючи з 2014 р., в умовах анексії частини території України та суттєвих трансформацій економічного середовища, суб'єкти господарювання зіткнулися з ускладненням виконання договірних зобов'язань. Значна частина правових ситуацій не охоплювалася класичною конструкцією форс-мажору, водночас потребувала фахового правничого аналізу для вирішення питань зміни або припинення договірних відносин у межах диспозитивного регулювання (зокрема, у контексті істотної зміни обставин відповідно до ст. 652 Цивільного кодексу України⁴⁰).

⁴⁰ Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>> (дата звернення 01.03.2026).

У відповідь на цей запит сформувалася практика звернення до правників-науковців за отриманням науково обґрунтованих експертних висновків. Такі висновки використовувалися сторонами договору як підґрунтя для добровільного врегулювання спірних питань без звернення до суду. Поступово сформувався інститут довіри до експертного документа як до інструменту превентивного правозастосування. На наступному етапі постала потреба в нормативній легітимації цієї діяльності. У правовій державі жодна системна професійна діяльність не може здійснюватися поза межами процедурного регулювання, установлених вимог до компетентності та гарантій незалежності.

Оптимальною моделлю інституціоналізації незалежної фахової експертизи виявилася модель інспектування (оцінка відповідності), передбачена стандартом ДСТУ EN SO/IEC 17020:2019. Зазначений стандарт встановлює вимоги до органів, що здійснюють інспектування, зокрема щодо: незалежності та неупередженості; компетентності персоналу; процедурної визначеності діяльності; документованості результатів; функціонування системи управління якістю. Оскільки зміст незалежної фахової експертизи полягає в доведенні відповідності певних обставин визначеним вимогам (законодавчим, договірним, нормативним), її правова природа об'єктивно співвідноситься з категорією оцінки відповідності. Отже, відбулося концептуальне поєднання науково-експертної діяльності з інституційною моделлю інспектування.

Створення ТОВ “НФЕ” стало етапом організаційної формалізації відповідної діяльності. Діяльність товариства має інноваційний та експериментальний характер, перебуває у стані постійного вдосконалення та є прикладом інституційного оформлення такої науково-практичної експертної діяльності, як незалежна фахова експертиза у формі оцінки відповідності, що здійснюється акредитованим органом інспектування.

Висновки. Отже, еволюційна модель становлення незалежної фахової експертизи може бути описана такою логікою розвитку: *соціально-правовий запит → формування практики наукового експертного консультування → зростання довіри до експертного документа → потреба у нормативній легітимації → інституціоналізація діяльності → стандартизація відповідно до вимог інспектування → оформлення у формі оцінки відповідності*. Саме ця послідовність пояснює, чому незалежна фахова експертиза обрала форму оцінки відповідності: така форма забезпечує її процедурну впорядкованість, правову визначеність, професійну незалежність та юридичну значущість результатів.

REFERENCES

Bibliography

Journal articles

1. Baulin O, Shevchuk V, 'Vykorystannia mozhlyvostei ekspertyzy storonamy kryiminalnoho provadzhennia pid chas dokazuvannia na stadii dosudovoho rozsliduvannia' [2017] 62 Kryminalistychna i sudova ekspertyza 100–108 (in Ukrainian).
2. Chernopiatov S, 'Deiaki problemy pozytyvnogo natsionalnoho pravovoho rehuliuвання uchasti eksperta z pytan prava u tsyvilistychnykh sudovykh protsesakh' [2017] 6(1) Aktualni problemy vitchyznianoї yurysprudentsii 88–91 (in Ukrainian).
3. Dementiev M, 'Vnutrishnie perekonannia ta formy vysnovkiv ekspertiv' [2022] 29(4) Teoriia ta praktyka sudovoi ekspertyzy i kryminalistyky 149–159 <https://doi.org/10.32353/khrife.4.2022.08> (in Ukrainian).
4. Diachenko S, Korniiichuk S, 'Ekspert z pytan prava v hospodarskomu sudovomu protsesi' [2022] 46 Pravova derzhava 69–78 (in Ukrainian).
5. Hetmantsev M, 'Pravova pryroda vysnovku eksperta v haluzi prava' [2018] 6 Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo 333–337 (in Ukrainian).
6. Hnatiuk A, 'Ekspertnyi vysnovok: yak dotrymatysia zasady zmahalnosti?' [2021] 3 Poltavskyi pravovyi chasopys 24–35 (in Ukrainian).
7. Karmaza O, 'Ekspert u haluzi prava v sudovomu protsesi: teoriia ta sudova praktyka' [2019] 5 Pravo i suspilstvo 89–94 <https://doi.org/10.32842/2078-3736-2019-5-1-14> (in Ukrainian).
8. Klymchuk M, Marko S, 'Informatsiina tsinnist vysnovku eksperta, yak dzherela dokaziv u kryminalnii spravi' [2011] 3–4(31) Pravova informatyka 81–88 (in Ukrainian).
9. Korniienko V, 'Vysnovok pravovoi ekspertyzy: teoretyko-pravovi aspekty' [2020] 7 Teoriia derzhavy i prava 265–269 (in Ukrainian).
10. Korotka N, 'Tsyvilno-pravovyi status eksperta z pytan prava ta yoho vysnovok u haluzi prava yak zasib dokazuvannia u tsyvilnomu protsesi' [2018] 53(1) Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu 97–100 (in Ukrainian).
11. Lazarenko A, 'Vidmezhuvannia zavidomo nepravdyvoho vysnovku eksperta vid ekspertnoi pomylky' [2023] 8 Yurydychnyi naukovi elektronnyi zhurnal 422–424 <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-8/98> (in Ukrainian).
12. Osmolian V, Haiur I, Dombrovska O, 'Otsinka sudom naukovoї obgruntovanosti ta dostovirnosti vysnovku eksperta pid chas rozghliadu sprav, vidnesenykh zakonom do yurydyksii hospodarskoho sudu, ta trudovykh sporiv' [2022] 1 Yevropeiski perspektyvy 157–164 (in Ukrainian).
13. Puhachenko O, Kosenko S, Babii M, 'Orhanizatsiia provedennia sudovykh ekspertyz ta ekspertnykh doslidzhen z ekonomichnykh pytan' [2021] 6 Tsentralnyi naukovi visnyk. Ekonomichni nauky 115–130 (in Ukrainian).
14. Riabchenko Yu, 'Tsyvilnyi protsesualnyi status eksperta z pytan prava: pytannia vdoskonalennia pravovoho rehuliuвання' [2017] 11 Pravova prosvita <http://www.pravo.nayka.com.ua/pdf/11_2017/5.pdf> (accessed 01.03.2026) (in Ukrainian).
15. Romaniv S, Holiash I, 'Osnovni napriamy vdoskonalennia pravovoho rehuliuвання sudovo-ekonomichnoi ekspertyzy v Ukraini' [2017] 10 Ekonomika i suspilstvo 798–802 (in Ukrainian).
16. Shcherbak S, Serhiienko B, 'Pravove stanovyshe eksperta z pytan prava v tsyvilnomu protsesi Ukrainy' [2018] 13 Pravovi horyzonty 29–32 (in Ukrainian).
17. Shtefan A, 'Vysnovok eksperta u tsyvilnomu sudochynstvi' [2018] 2 Teoriia i praktyka intelektualnoi vlasnosti 16–28 (in Ukrainian).
18. Starchenko O, 'Problemni pytannia protsesualnoho statusu eksperta z pytan prava' [2019] 8 Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo 26–29 (in Ukrainian).
19. Zaiets O, 'Osnovni aspekty intehtratsii fakhovoi ekspertyzy v pravovyi prostir dlia pryiniattia derzhavnykh rishen' [2025] 3(76) Naukovi pratsi Kyivskoho aviatsiinoho instytutu. Seriia:

Yurydychnyi visnyk "Povitriane i kosmichne pravo" 59–68 <https://doi.org/10.18372/2307-9061.76.20520> (in Ukrainian).

20. Zavdovieva I, Horbenko V, Diachenko O, Cherkashyna N, 'Pomyłka ta yii znachennia v sudovo-ekspertnii diialnosti' [2018] 30(2) Kryminalistychnyi visnyk 31–39 (in Ukrainian).

Theses

21. Abramova V, 'Ekspertni pomylky: sutnist, henezys, shliakhy podolannia' (dys kand yuryd nauk, 2011) (in Ukrainian).

Conference papers

22. Baliuk I, Namiasenko O, Shcherbakova O, 'Uchast eksperta z pytan prava v hospodarskomu protsesi yak dodatkovy harantiia nalezhnoho vyrishennia sporu', *Sudova vlada v systemi strymuvan ta protyvah demokratychnoho suspilstva: komparatyvna teoriia i praktyka: mater. Vseukr. naukovo-prakt. konf. (15 sichnia 2021 roku)* (F Shulzhenko ta in. (red. kol.), Yurinkom Inter 2021) 162–165 (in Ukrainian).
23. Kroitor V, 'Ekspert z pytan prava v tsyvilnomu sudochynstvi', *Problemy tsyvilnoho prava ta protsesu: tezy dop. uchashnykiv nauk.-prakt. konf., prysviach. svitlii pamiaty O. A. Pushkina, (m. Kharkiv, 24 trav. 2019 r.)* (KhNUVS, 2019) 110–114 (in Ukrainian).
24. Krylova O, 'Otsinka vidpovidnosti (nezalezhna fakhova ekspertyza) ta sudova ekspertyza: komplementarnist chy alternatyvnist', *Sudova ekspertyza: yevropeiska intehratsiia ta tsyfrova transformatsiia: materialy mizhnar. nauk.-prakt. konf. (Lviv, Kyshyniv, Kyiv, Odesa, 5 lystopada 2025 roku): tezy dopovidei* (Rastr, 2025) 196–200 (in Ukrainian).
25. Romanovska L, 'Nezalezhna fakhova ekspertyza yak instrument preventyvnogo zabezpechennia zakonnosti dohovirnykh vidnosyn', *Sudova ekspertyza: yevropeiska intehratsiia ta tsyfrova transformatsiia: materialy mizhnar. nauk.-prakt. konf. (Lviv, Kyshyniv, Kyiv, Odesa, 5 lystopada 2025 roku): tezy dopovidei* (Rastr 7 2025) 341–346 (in Ukrainian).

Newspaper articles

26. Dроздов О, Грыгоренко Ye, Передеріі О, Стібієлієв А, 'Perevahy ta osoblyvosti zastosuvannia vysnovkiv eksperta v haluzi prava' (Zakon i biznes, 01.05–14.05.2021) <<https://radako.com.ua/perevagy-ta-osoblyvosti-zastosuvannya-vysnovkiv-eksperta-v-galuzi-prava>> (accessed 01.03.2026) (in Ukrainian).

Liudmyla Romanovska

INDEPENDENT EXPERTISE AS AN INSTITUTIONALISED LAW ENFORCEMENT MECHANISM

ABSTRACT. The article substantiates the doctrinal basis for institutionalizing independent professional expertise as a preventive mechanism for law enforcement. Independent professional expertise is considered as a form of conformity assessment carried out on the principles of independence, objectivity and professional competence and has a procedurally defined nature. Its legal characteristics are defined: contractual basis, procedural orderliness, evidentiary and preventive orientation, legal certainty of results, and professional autonomy of the expert.

The functions of independent professional expertise include preventive enforcement of legality, formation of objective legal assessment, support for informed management and economic decisions, and minimisation of legal risks. Expert conclusions are applied in the field of economic activity, public procurement, and other legal relationships that require assessment of compliance with legal or contractual norms.

The study is based on a summary of the practice of organising and conducting independent professional expertise developed by IPE LLC, which reflects a logically structured model of institutional functioning of this type of expert activity that is consistent with the current legislation

of Ukraine. Independent professional expertise is considered as an author's conceptual development aimed at forming a preventive instrument of law enforcement.

The purpose of this publication is to substantiate the doctrinal basis for institutionalising independent professional expertise as a component of the law enforcement mechanism and to determine its potential for the development of legal regulation.

The object of the study is the legal relations arising in the process of organising and conducting independent professional expertise. The subject is the current positive law, the institutional status of expertise, the procedures for engaging experts, its functions and legal characteristics.

Based on the results of scientific and applied analysis, provisions have been formulated that define the scope and purpose of independent professional expertise, its regulatory and legal framework, conceptual apparatus, principles of activity, criteria for assessing professional competence, rights and obligations of experts, stages of conducting expertise, and the legal nature of expert conclusions as its result, which together form the scientific and legal basis for a new institutionalised mechanism of law enforcement.

KEYWORDS: independent professional expertise; conformity assessment; inspection body; professional expert; professional qualification; principles; functions; expert opinion; international ISO standards; preventive tool; law enforcement.